

Степасюк Л. М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства
імені професора І.Н. Романенка
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Stepasiuk Liudmyla
PhD, Associate Professor of the Department
of Enterprise Economics named after prof. I.V. Romanenko
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ВИРОБНИЦТВО СВИНИНИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. Висвітлюються стан, тенденції та ефективність виробництва свинини в усіх категоріях господарств України. Встановлено, що розвиток галузі свинарства характеризується нестабільністю та почерговим перепадом від збитковості до низького рівня прибутковості, що зумовлено групою технологічних та економічних чинників. Установлено, що кризові явища в галузі свинарства викликані зниженням інвестиційної привабливості, відсутністю економічної зацікавленості у виробництві свинини; недосконалістю економічного регулювання розвитку галузі з боку держави; погіршенням забезпеченості сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними ресурсами. Обґрунтовано, що скорочення кількості дрібних товаровиробників свинини закріплює позиції високотехнологічних підприємств, що зумовлює зростання якості виробленої продукції та підвищення її конкурентоспроможності.

Ключові слова: свинина, ціна, прибуток, приріст, собівартість, технології, якість, конкурентоспроможність.

Вступ та постановка проблеми. Пріоритетними завданнями подальшого розвитку агропромислового комплексу України є забезпечення населення високоякісними продуктами харчування тваринного походження, підвищення конкурентоспроможності тваринницької галузі та гарантування продовольчої безпеки держави, тому зростання економічної ефективності виробництва свинини є пріоритетним завданням агропромислового комплексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний теоретичний внесок у вирішення проблеми розвитку й підвищення ефективності виробництва свинини зробили вітчизняні науковці, такі як І.В. Свиноус, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.М. Яценко, В.П. Рибалка, Г.В. Ільїна та ін. Вони детально вивчали ситуацію, що склалася у свинарстві, а також запропонували шляхи виведення галузі з кризи. Однак перспективи ефективного розвитку свинарства, питання досягнення позитивної динаміки на ринку продукції свинарства потребують подальшого вивчення.

Відзначаючи цінність результатів досліджень названих учених і сучасних наукових розробок, слід зауважити, що окремі важливі аспекти економічної ефективності виробництва свинини потребують подальших наукових досліджень з огляду на гостроту їх прояву в сучасних умовах. Недостатньо дослідженими й дискусійними залишаються питання, пов'язані з обґрунтуванням інноваційно-технологічних, організаційно-економічних важелів підвищення ефективності виробництва свинини, вдосконаленням інструментарію регулювання та визначенням резервів підвищення прибутковості галузі. Це зумовило необхідність проведення окремого наукового дослідження.

Метою даної роботи є дослідження тенденцій та особливостей функціонування галузі свинарства як єдиної виробничої і конкурентної системи аграрного бізнесу та обґрунтування пропозицій щодо важелів підвищення конкурентоспроможності продукції.

Результати дослідження. Пріоритетним завданням агропромислового розвитку України є підвищення економічної ефективності виробництва свинини. В Україні

у 80-х роках функціонувало понад 650 спеціалізованих та міжгосподарських свинарських підприємств, які виробляли 47% загального обсягу продукції. На більшості свинокомплексів унаслідок концентрації поголів'я ефективність виробництва м'яса була практично вдвічі вищою, ніж на свинофермах у багатогалузевих підприємствах.

Однак упродовж останніх років фактичний стан функціонування галузі не відповідає визначеним стратегічним завданням та наявному ресурсному потенціалу. Відбувається порушення селекційно-плеєнних основ розвитку галузі свинарства, зростає ціновий диспаритет між сільськогосподарською та промисловою продукцією, рівень державної підтримки галузі є недостатнім. Перераховані чинники зумовили зменшення поголів'я свиней, збільшення тривалості виробничого циклу в галузі, значні перевитрати матеріальних, трудових, енергетичних ресурсів, зменшення оборотності капіталу більшості сільськогосподарських підприємств. Реалізація свинини аграрними підприємствами характеризується нестабільністю та постійним перепадом від збитковості до низького рівня прибутковості, що зумовлено технологічними та економічними чинниками [1].

Актуальним питанням сьогодення є розроблення дієвих механізмів державної політики щодо підтримки галузі свинарства, а також підвищення якості та безпечності української продукції й поліпшення стану продовольчої безпеки держави.

Останніми роками урядовці прийняли два закони, які стосуються якості та безпечності аграрної продукції. Перший – «Про державний контроль, який здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про безпечність і якість харчових продуктів і кормів, здоров'я та благополуччя тварин», який набув чинності в травні 2018 р. У Законі зазначається, що нововведення передбачають ризикоорієнтований підхід до контролю, згідно з яким охоплення всього ланцюга виробництва від поля до столу дасть змогу українським виробникам працювати за європейськими правилами, а споживачам – бути впевненими в якості та безпеці харчових продуктів. Другий не менш

важливий Закон – «Про безпеку та гігієну кормів», яким регулюються правові й організаційні основи виробництва, обігу та маркування сільськогосподарських кормів.

В Україні свинарство переважно орієнтується на сільськогосподарські підприємства, які становлять 56,4% усього наявного поголів'я. Іншу частину (43,6%) утримують особисті господарства населення, проте їх не можна вважати перспективним напрямом розвитку тваринництва через труднощі, які пов'язані з контролем та дотриманням стандартів, збором і збутом продукції (рис. 1).

Аналіз динаміки поголів'я свиней в Україні свідчить, що протягом 2014–2018 рр. поголів'я худоби в усіх категоріях господарств зменшилося на 1 326 тис гол., або на 18,1%. Скорочення сталося, передусім, за рахунок господарств населення – на 27,3%, у сільськогосподарських підприємствах воно зменшилося незначно, лише на 9,1%. Причин цього декілька, однією з основних залишається фінансова криза в Україні, внаслідок чого значно зросла вартість ресурсів для утримання тварин.

Незважаючи на те що скорочення поголів'я свиней було зафіксоване практично в усіх категоріях господарств, на ринку тривають процеси структурних змін у свинар-

стві, поступово його залишають непрофільні виробники, тоді як частка великотоварних свиноферм збільшується. Великі підприємства, які спеціалізуються на виробництві свинини, менше підвладні ризикам курсових коливань через вертикально інтегровану структуру. Середні ж закуповують імпортну вакцину, устаткування та платять за корми у відношенні до долара, тому це знижує конкурентоспроможність даної продукції на ринку.

Виробництво свинини за останні роки демонструє тенденцію до зменшення (рис. 2). Так, виробництво м'яса в забійній масі в усіх категоріях господарств у 2018 р. зменшилося на 40 тис т, або на 5,3%, у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – на 17 тис т, а в господарствах населення – на 23 тис т. Дана тенденція переважно пов'язана як зі збитковістю виробництва, так і з погіршенням епізоотичної ситуації в країні. Також у 2018 р. спостерігається суттєве збільшення обсягів імпорту порівняно з 2017 р.

Середня жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій упродовж досліджуваного періоду, практично не зазнала змін (рис. 3). Так, у всіх категоріях господарств у 2018 р. вона становила 120 кг, тобто на 1 кг

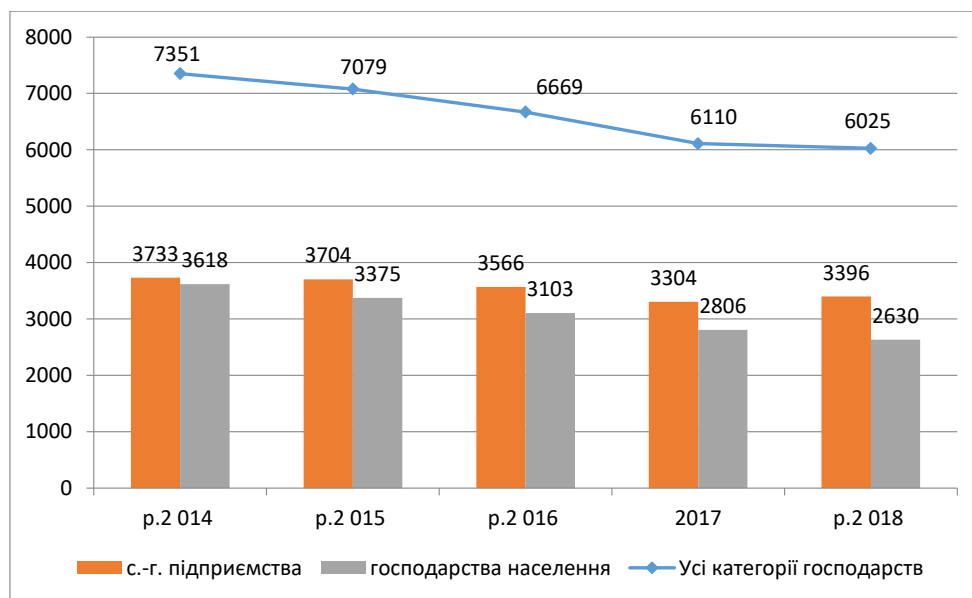

Рис. 1. Динаміка поголів'я свиней в Україні, тис голів (на кінець року)

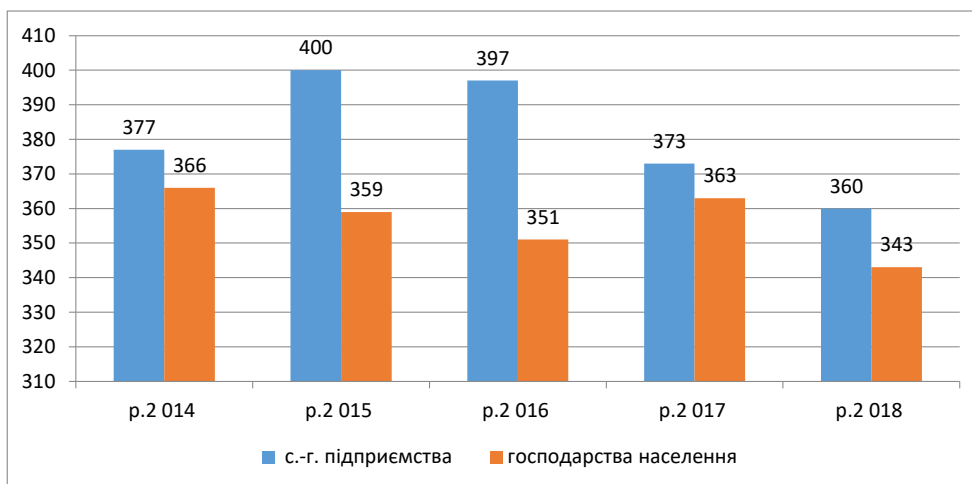

Рис. 2. Динаміка виробництва свинини в Україні

більше, ніж у 2014 р., у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – 107 кг, а в господарствах населення – 138 кг.

Гарна м'ясна якість тварин досягається шляхом нагулу чи відгодівлі. Таким чином, значно підвищуються жива вага тварин та вихід м'яса від них.

Так, вага сільськогосподарських тварин середньої вгодованості на 15–20% більша, ніж вага таких же тварин нижче середньої вгодованості. Доведення до вищої кондиції дає змогу збільшити вагу тварин на 25–30% проти першої [2].

В умовах сьогодення поширена практика здавання тварин на м'ясопереробні підприємства безпосередньо з господарств. Поряд із цим здійснюється виробництво м'яса у спеціалізованих господарствах, які мають цехи забою і переробки худоби та зберігання м'яса. Налагодження та розширення прямих зв'язків тваринницьких господарств із м'ясопереробними підприємствами й організаціями торгівлі дасть змогу виробникам здешевити заготівлю продукції та прискорити строки її доставки споживачам і, як наслідок, підвищити її якість.

Ефективне функціонування підприємств, які займаються виробництвом продукції свинарства, можливе за умови виробництва конкурентоспроможної продукції на основі впровадження інновацій, ефективних форм господарювання та управління виробництвом, активізації

підприємництва. Проте аналіз свідчить, що рівень ефективності виробництва приросту свинини в сільськогосподарських підприємствах України є порівняно низьким (рис. 4). Так, собівартість виробництва свинини становить у середньому 37–41 грн/кг. Проте, як зазначають науковці, вона мала би бути на рівні 25 грн/кг. У 2018 р. середня ціна реалізації 1 кг живої ваги – 46 грн урятувала свинарів від збитків, тому рівень рентабельності становив 6,9%. У 2019 р. ціни реалізації на приріст свиней знизилися до 40 грн/кг живої маси, до того ж імпорт свинини в Україну виріс у п'ять разів за рік. Для того щоб виробництво свинини принесло прибутки у 2019 р., необхідно провести аудит і пошук причин високої собівартості, автоматизувати облік та контроль собівартості, усунути перевитрати кормів, ліків, технологій (якщо такі існують).

Загалом зміна цін на свинину живою вагою залежить від таких чинників, як: споживча активність, на яку впливають як сезонні коливання попиту, так і купівельна спроможність; сезонні коливання попиту/пропозиції живця; очікування гравців ринку; жвавість зовнішньої торгівлі; цінова динаміка на ринку ресурсів (корми, ветеринарні препарати, ПММ, енергоносії та електроенергія та ін.), яка, своєю чергою, залежить від коливання валютних курсів [3].

Дослідження підтверджують той факт, що галузь свинарства сьогодні рухається в напрямі формування галузі

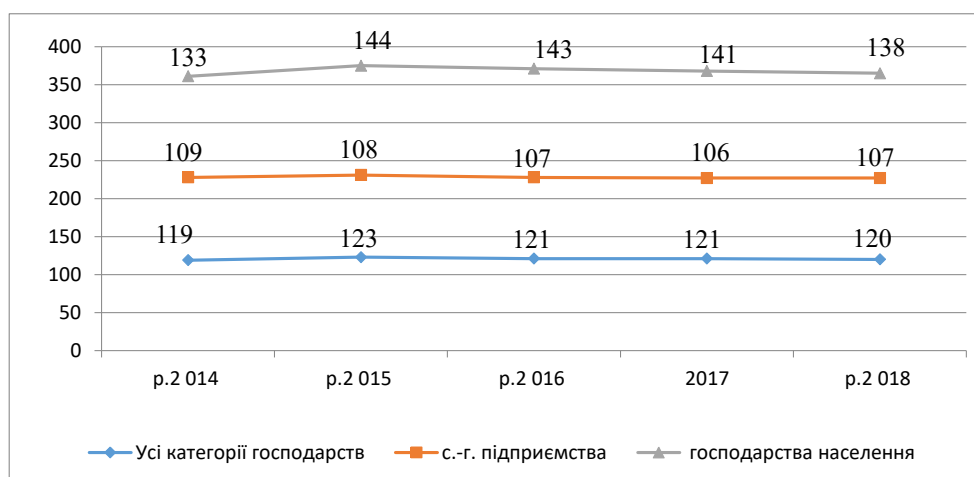

Рис. 3. Середня жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій, кг

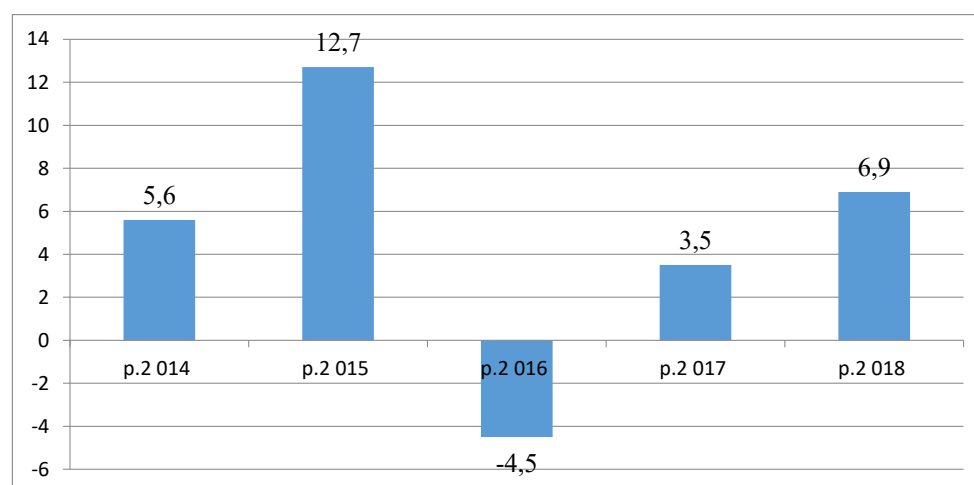

Рис. 4. Рівень рентабельності виробництва приросту свиней у сільськогосподарських підприємствах України

на нових принципах. Проте паралельно існують ще господарства, які працюють за радянськими стандартами. Якщо подивитися, як змінилася ситуація з 2010 р., то видно, що поступово скорочується виробництво в господарствах населення, а промислові підприємства мають превалюючий рівень (рис. 5).

Також суттєво збільшується кількість господарств із поголів'ям понад 5 тис голів і становить у 2018 р. 37,6% проти 2010 р. – 17,6%. А от кількість господарств із поголів'ям від 2 до 5 тис голів залишається на протязі досліджуваного періоду практично незмінною – 7–8%. За кількістю маточного поголів'я 15 найбільших виробників забезпечують понад 42% пропозиції живця. У цілому ж близько 50 господарств є рушійною силою розвитку галузі свинарства в Україні (рис. 6).

Світовий досвід свідчить, що в умовах ринку відбувається жорстка конкуренція. Щоб вижити й ефективно працювати, свинарським підприємствам потрібно мати високопродуктивних тварин, повноцінні збалансовані корми, використовувати ресурсоощадні технології одержання племінної та товарної продукції за оптимальної собівартості.

Висновки. Отже, зазначена ситуація підтверджує нагальну потребу державного регулювання закупівельних цін на сільськогосподарську сировину, передусім на продукцію галузі тваринництва, з тим розрахунком, щоб досягти максимального наближення окупності витрат на одиницю продукції в сільськогосподарських підприємствах. Це сприятиме більш швидкому економічному розвитку аграрних підприємств та забезпеченню однакових умов для вирішення соціальних проблем.

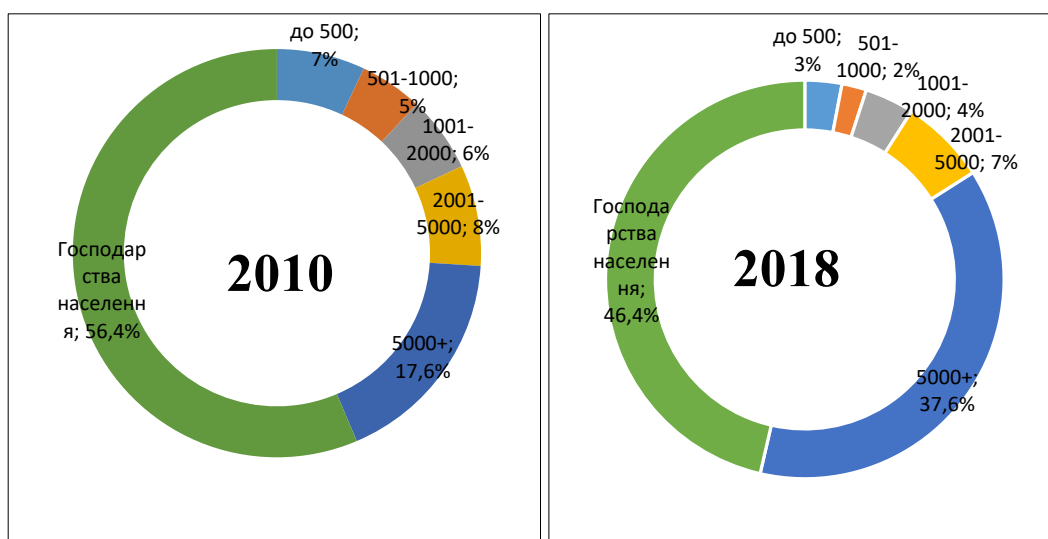

Рис. 5. Розподіл поголів'я свиней в Україні за категоріями виробників та їх розмірами

Рис. 6. ТОП-15 найпотужніших свиногосподарств України, 2018 р.

Список використаних джерел:

1. Кобернюк С.О. Підвищення економічної ефективності виробництва та реалізації свинини : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) ; Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. Дніпро, 2017. 22 с.
2. Кузнецов В.А., Шлипаков Я.П. Технология переработки мяса и других продуктов убоя животных ; изд. 2-е, испр. и доп. Москва : Колос, 1975. 192 с.
3. Бондарська. Що буде з цінами на свинину до кінця року? URL : <https://delo.ua/business/scho-bude-z-cinami-na-svininu-do-kincja-roku-326308/> (дата звернення: 23.09.2019).

References:

1. Koberniuk S.O. (2017) Pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti vyrobnytstva ta realizatsii svynyny [Increasing economic efficiency of pork production and sale] avtoref. dys. ... kand. ekonom. nauk : spets. 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy. Dnipro (in Ukrainian).
2. Kuznetsov V.A., Shlipakov Ya.P. (1975) Tehnologiya pererabotki myasa i drugih produktov uboya zhivotnyih [Technology for processing meat and other animal slaughter products.]. Izd. 2-e, ispr. i dop. M.: Kolos (in Ukrainian).
3. Bondarska O. Shcho bude z tsinamy na svynynu do kintsia roku?[What about pork prices by the end of the year?][Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://delo.ua/business/scho-bude-z-cinami-na-svininu-do-kincja-roku-326308/>. (Accessed 23.09.2019)

ПРОИЗВОДСТВО СВИНИНЫ В УКРАИНЕ: СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ

Аннотация. Освещены состояние, тенденции и эффективность производства свинины во всех категориях хозяйств Украины. Установлено, что развитие отрасли свиноводства характеризуется нестабильностью и перепадами от убыточности к низкому уровню доходности, что обусловлено группой технологических и экономических факторов. Установлено, что кризисные явления в отрасли свиноводства вызваны снижением инвестиционной привлекательности, отсутствием экономической заинтересованности в производстве свинины, несовершенством экономического регулирования развития отрасли со стороны государства, ухудшением обеспеченности сельскохозяйственных предприятий материально-техническими ресурсами. Обосновано, что сокращение количества мелких товаропроизводителей свинины закрепляет позиции высокотехнологичных предприятий, что приводит к росту качества продукции и повышению ее конкурентоспособности.

Ключевые слова: свинина, цена, прибыль, прирост, себестоимость, технологии, качество, конкурентоспособность.

PORK PRODUCTION IN UKRAINE: THE CHALLENGES OF TODAY

Summary. The status, trends and efficiency of pork production in all categories of Ukrainian farms are highlighted. It is noted that pig farming is an important and efficient livestock sector in providing meat and processed products to the population. Pork belongs to the group of the most energetic foodstuffs, which allows to accelerate the daily calorie intake of food consumed. It is established that the development of the pig breeding industry is characterized by instability and another change from unprofitable to a low level of profitability due to a group of technological and economic factors. However, despite the fact that the pig population has been reduced in almost all categories of farms, the pork market is undergoing structural changes and is gradually being abandoned by non-core producers, while the share of large-scale enterprises is increasing. Large pork companies are less vulnerable to exchange rate fluctuations due to their vertically integrated structure. It is substantiated that the reduction in the number of small pork producers strengthens the position of high-tech enterprises, which leads to an increase in the quality of produced products and increase its competitiveness. It is established that the crisis phenomena in the pig industry are caused by a decrease in investment attractiveness, lack of economic interest in pork production; imperfect economic regulation of the development of the industry by the state; deterioration of the availability of agricultural enterprises with logistical resources. It is proved that one of the decisive factors in the progressive development of the pig industry is the feed base and the growth of the breeding kernel. It was stated that relations between pork producers and processing enterprises should be based on an objectively justified pricing policy that would exclude price disparity in the relations of participants in the meat subcomplex of the country. To stabilize the situation in this area on the part of the state it is necessary to introduce a mechanism of state support for the development of animal husbandry with the aim of restoring the potential of the industry and providing the population with food, and the country with stable international positions.

Key words: pork, price, profit, growth, cost, technology, quality, competitiveness.